

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ 2 (781) ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΗΣ 1924

“ΜΑΝΦΡΕΝΤ,, ΚΑΙ ΜΠΑΪΡΟΝ

Ἡ δὲ γεννιόταν ἡ Ἰσαβέλλα Μίλμπανκ-Νόελ, καὶ ἡ δὲ γραφόταν στὴν ἱστορία ἡ 2 τοῦ Γενάρη τοῦ 1815, δὲ θὰ γεννιόταν καὶ ὁ «Μάνφρεντ», μήτε ἡ Ἑλλάδα σήμερα θὰ γιόρταζε τὰ ἑκατόχρονα τοῦ θανάτου τοῦ Μπαΐρον σὸ Μεσολόγγι. Ἡ γυναίκα καὶ ὁ γάμος τοῦ Ποιητῆ, στάθη-καν τὰ μεγαλειότερα στοιχεῖα, —στοιχεῖα ἀρνητικά,— τῆς ἔμπνευσης καὶ τῆς κινήσεως του στὴ ζωὴ. Δώσανε τὴν ἀφορμὴν. Ὁ Μπαΐρον εἶταν, βέβαια, μιὰ φύση ἀπὸ κείνες, πού τις σκοτώνει ἡ ἡσυχία καὶ ἡ γαλήνη, ἀπὸ κείνες, πού δὲ μποροῦν νὰ κινηθοῦν, παρὰ μονάχα μὲ τὸν πόνο, ἢ ἀπα-τώντας τον ἢ πλάθοντάς τον, γιὰ νὰ τὸν ἀνασάνουν καὶ γιομίσουν ζωὴ εἶταν ἀπὸ τις φιλέρημες καὶ τις ἐλεύτερες ψυχές, πού δὲ μποροῦν νὰ ζή-σουν ὑποταγμένες στὶς συνήθειες τῶν ἀνθρώπων, καὶ πού, ὅσον καιρὸ ἢ ἀνάγκη τις δένει μ' αὐτούς, γίνοντ' οἱ ἔχτροι τῶν ξένων καὶ οἱ τύραν-νοι τῶν δικῶν τους, ἀθέλητά τους ὀλότιστα· χωρὶς τὰ γεγονότα ὁμως, πού εἶναι τ' ἀπαραίτητα σειστρά τους, οἱ ψυχές αὐτὲς ἢ μαραίνονται καὶ σβύνουν στὴν ἀφάνεια, ἢ γίνονται οἱ αἰώνιοι ἐκείνοι τύποι τῆς ἀνε-ξαρτησίας καὶ τοῦ παραξενου, πού οἱ ἄνθρωποι δὲν τοὺς συχωροῦν, γιὰτὶ περιφρονήθηκαν ἀπ' αὐτούς καὶ ἔμειναν πολὺ χαμηλότερά τους. Τὶς τέτοιες ψυχές, ψηλώνει σ' ἓνα αἰώνιο μεγαλεῖο ἢ ἢ πολλὴ ἀγάπη ἢ τὸ πολὺ τὸ μῖσος,—λοτὰ ἢ συντηρητικὴ αἰσθητικότητα τῶν μέτρων· ὅπου καὶ ἂν περᾶσουν σηκῶνον τρικυμίες παθῶν, καὶ οἱ τρικυμίες αὐτὲς τοὺς δίνουν φτερά, καινούργια ζωὴ, καινούργια δύναμη πάντοτε, ὡς πού ἐχτελώντας κάποιον προορισμὸ στὸν κόσμον, συντρίβονται κάτ' ἀπ' τὸ βάρος τῶν ἴδιω τους τῶν ἔργων καὶ χάνονται πιά γιὰ πάντα.

Ἰσαμε τὸ Γενάρη τοῦ 1815, ὁ Τζῶρτζ Γκόρντον Μπαΐρον εἶταν μα-ραμένος ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τοῦ πόνου, τοῦ ἀνάλογου μὲ τὴ θυελλώφτερη φύση του. Ἐψαχνε γιὰ γεγονότ' ἀνάλογα, ἀγαπώντας καὶ μισώντας, παί-ζοντας, πίνοντας, ξεφαντώνοντας, σπαταλώντας, ταξιδεύοντας· ἢ μουσά του ἔεχυνε τὰ τραγούδια της, — ὄνειρα ἀγκαλιασμένα μὲ τὴ ζωὴ: «Ἐρως Ἀργίας» (1807), — «Σκοτσέζοι κριτικοὶ καὶ Ἀγγλοὶ ποιητὲς» (1809), — τὸ I καὶ II τραγούδι τοῦ «Τσαίλντ Ἀρολντ» (1812), — ὁ «Γκιαουρ» καὶ ἡ

«Νύφη τῆς Ἀβυδος» (1813), — «Κουρσάρος» καὶ «Λάρα» (1814) καὶ μερικὰ ἄλλα, εἶταν τὰ ἔργα του. Ἀπὸ τὰ 1815 ὅμως καὶ πέρα, ὁ πόνος ὁ βαθύς, ὁ βαρὺς, ὁ συντριπτικὸς πόνος ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς, ἤρθε νὰ τοῦ χαρίσει τὴ θλιβερὴ ζωὴ, ποὺ ὑποσυνείδητα ζητοῦσε καὶ νὰ τοῦ ἀπλώσει τὴν ἀληθινὴ δύναμη τῶν φτερῶν του. Παντρεύτηκε τὴν Ἰσαβέλλα Μίλμανκ καὶ παρατήθηκε ἀπ'αὐτήν. Μὰ ἀπὸ τί ἦ γυναικα αὐτὴ τὸν ἐμίσησε τόσο τρομαχτικά; Τί τὴν ἔκανε καὶ τὸν παράτησε τόσο ἀπάνθρωπα; Ἀπὸ ποῦα τόσο μεγάλη αἰτία προέδωκε τὴ φλογερὴ ἐκείνη ψυχὴ, ἔκλεισε τ'αὐτιά της στὰ μαγικά της δοξαρίσματα, καὶ καταδίκασε σὲ μὴν αἰώνια ἀπελπισία τ' ὠραῖο πνεῦμα, ποὺ τὸ μόνο του ἔγκλημα εἶταν γιὰ εἶταν ὠραῖο καὶ λεύτερο καὶ ὀργανισμένο, ἀπὸ τὴν ἔλλειψη γύρα του στοργῆς ἀνάλογης μὲ τὴ φλόγα του; Οἱ βιογράφοι δὲν ἀπαντοῦν, κι ὅμως εἶναι τόσο εὐκόλη ἡ ἀπάντηση: Ἀλλοίμονο, ὅταν τὸ πάθος σηκωθεί καὶ ζητήσῃ νὰ σκεπάσῃ τὸ νοῦ. Ἡ Ἰσαβέλλα Μπαίρον εἶχε τὴν ψυχολογία τοῦ πλήθους, ποὺ ζωγραφίσασμε παραπάνω. Τραβήχτηκε ἀπὸ τὸ πολὺ φῶς, θαμπώθηκε, κάηκε, καὶ μίσησε τὸ φῶς, ποὺ τὴν ἔκανε νὰ ὑποφέρει. Ὁ Μπαίρον εἶταν ἡ πλατειὰ ψυχὴ, ποὺ δὲ χαρῆι στοὺς στενοὺς χώρους, ἢ ψυχὴ, ποὺ τὴν ἐβάραινε ἢ κατάρρα τοῦ Ὁραίου, ἢ μοῖρα τῆς μοναξιάς. Καὶ στίς 5 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1815 ἀποχαιρέτησε τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσει σ' αὐτὴ παρὰ μέσα στὸ φέρετρο.

Περιφρονημένος, μισημένος, προδομένος, ἔφυγε ἀπ' τὴν Ἀγγλία γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλη τῆς ἀθανασίας του. Κι ἄρχισε ἡ μοῖσα του νὰ ξεχνῆναι τὰ καινούργια, τὰ μεγαλόπρεπα τραγούδια της - τὸν πόνον τώρα ἀγκαλιζόμενον μὲ τὴ ζωὴ: «Πολιορκία τῆς Κόρινθος» (1816) — «Παριζίνα» (1816) — τρίτο (1816) καὶ τέταρτο (1818) ἄσμα του «Τσαίλντ Ἀρολντ» — «Μαρίνο Φαλιέροι» (1820) «Μαζέππα» (1819) — «Σαρδανάπαλο», «Δύο Φόσκαρι», Κάιν (1821) — «Βέρνερ» (1822) — τὰ 17 ἄσματα τοῦ «Ντόν-Ζουάν» (1819-1824) — ἄλλα, καὶ τὸ «Μάνφρεντ» (1817). Κι ἄρχισε κ' ἡ ζωὴ του μαζὶ νὰ πλαταίνει νὰ ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τοῦ ἀτόμου, ὡς ποῦ ἔφτασε στὴν ἀψηλὴ φωτόσφαιρα τῆς θυσίας στὴν ἰδέα: στὸ Μεσολόγγι!

Ὁ «Μάνφρεντ» εἶναι ὁ πιστότερος καθρέφτης τῆς ψυχῆς καὶ τῶν περιστάσεων τοῦ Ποιητῆ. Ἄν κάθε ἔργο ἑνὸς δημιουργοῦ εἶναι βγαλμένο ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ χυμένο στὴ Ζωὴ, δὲν εἶναι, βέβαια ὁ «Μάνφρεντ» ποὺ θὰ ὑστερήσῃ στὸ ἀξίωμα αὐτό. Εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ πόνου, εἶναι τὸ νομοθέτημα τῆς ὑψηλῆς συνείδησης τῆς ἀντιμέτωπης μὲ τὴ Μοῖρα, εἶν' αὐτούσιος ὁ τραγικὸς ἐμπνευσμένος ποιητὴς του: Ζηταίει τὸ ὠραῖο, τὸ ὑψηλό, τὸ ἀληθινὸ ἀποκεντρώνεται ἀκολουθώντας

τὸ σκοπὸ τοῦ οἱ ἄνθρωποι τὸν φεύγουν καὶ τὸν μισοῦν, ὁ σύντροφός του (ἡ γυναῖκα του) ἀνήμερος νὰ τὸν νοιώσει, τὸν παρατάει συντριμμένος ἀπὸ τὴν ὑπεράνθρωπη δύναμή του· τὸν μισεῖ, τοῦ κάνει τὴ ζωὴ του κόλαση μοναξιάς καὶ πόνου· μὰ αὐτός, στὸ ἀψηλότερο ἐπίπεδο τῆς θλίψης πνεματοποιημένος πιά, ἀδέλῃτος ἐγκληματίας, παραδέχεται γιὰ θύματα τοὺς ἐγκληματίες τοὺς ἀληθινούς, ρίχνοντας ὅλας τὰ βάρη στὸν ἑαυτὸ του. Ἔτσι ἠθικὰ ὑψωμένος, κυβερνάει τίς τυφλές δυνάμεις τῆς Φύσης. Ἐπιμένει στὴ μοναξιά του, δὲ φιλιώνεται μὲ τὴ ζωὴ ριγμένος στὴ λατρεία τῆς *Ζωῆς*, πού ἡ Μοῖρα δὲν τὸν ἀφίνει νὰ χαρεῖ, καὶ πεθαίνει βλέποντας καθαρά πῶς ἡ ὑπαρξή του δὲν ἔχει πιά σκοπὸ στὴ γῆ, ἵσυχος μπροστὰ στὸ θάνατο πού τὸν σκεπάζει :

«Old man ! 'tis not so difficult to die».

Δὲν εἶναι τόσο δύσκολο νὰ πεθάνει κανεὶς, γέροντά μου.

Εἶναι τὰ τελευταῖα του λόγια στὸν κοινὸ καὶ φοβισμένο ἄνθρωπο πού τοῦ συντροφεύει τίς τελευταῖες του στιγμές; τὰ τελευταῖα του ἡρωϊκὰ λόγια, πού κλείνουν τὴν ἐλεύθερη ζωὴ του. Καὶ τί σύμπτωση : στίς 18 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1824, στὸ Μεσολόγγι, ἀντικρίζοντας, πρὸς τὸ βράδυ, τὸ θάνατο, πού τὸν σιώπησε γιὰ πάντα ὕστερ' ἀπὸ εἰκοσιτέσσερες ὥρες, ἔλεγε, σ' ἓναν κοινὸ καὶ αὐτὸν ἄνθρωπο δίπλα του, τὰ ἴδια περὶ-που μὲ τὸν ἥρωά του λόγια : «My hour is come, i do not care for death» — (ἡ ὥρα μου ἦρθε, δὲ μὲ νοιάζει γιὰ τὸ θάνατο -). Ὁ πλάστης πέ-θαινε, ὅπως καὶ τὸ πλάσμα του ἡρωϊκὰ.

Στὴν τεχνικὴ τοῦ ἔποψη ὁ «Μάνφρεντ» εἶναι ἀπὸ τὰ τρία-τέσσερα συνθετικὰ τέλεια ἔργα τοῦ Μπαίρον. Πρῶτα ἡ «Ὀπτασία τῆς Κρίσης». Μὰ δίπλα σ' αὐτὴ ψηλώνουνε τὰ τραγούδια τῶν Πνευμάτων τοῦ τραγι-κοῦ ἥρωα πού'ναι τὸ θέμα μας καὶ πού τὸ ξεκόσμιο ἁρμονικὸ κύλισμά τους μόνος ἓνας Σέλλεῦ μπόρεσε νὰ τὸ ξεπεράσει. Στὴν οὐσία ὁ Μπαίρον, συνολικὰ εἶναι τέλειος κ' αἰώνιος· στὴν αὐστηρὴ τεχνικὴ μορφή τοῦ στίχου, μερικὰ. Ὅπως καὶ ὁ μέγας ποιητής, ὅπως καὶ ὁ ὑπέροχο θῦμα τῆς τυραννίας τοῦ *Οἰστρου*, ἔτσι καὶ αὐτός. Εἶναι ὁ δυνατός, χωρὶς ψε-γάδι ἐχτελεστής, ὁ ὠραῖος χοροποιός, ὁ *μικρὸς Σοφοκλῆς* τοῦ 19ου αἰῶνα. Γιατὶ ποιὸς διαβάζοντας ἢ ἀκούγοντας τὰ χορικά τῆς Δεύτερης Πράξης — τὰ τραγούδια πού λένε οἱ Μοῖρες, δὲ θὰ αἰστανθεῖ τὸν πα-ραλληλισμὸ αὐτὸ πού εἴπαμε ; Ἄς μοῦ συχωρέσει ὁ ἀναγνώστης πού δὲν ἔχει μπροστὰ του τὸ πρωτότυπο, ἐὰν τοῦ δώσω μιὰν ἰδέα τῆς ἀλήθειας τῶν γραμμῶν μου. Ἡ Πρῶτη Μοῖρα, ἀπαντώντας στίς δυὸ

Άλλες, λείπει τὸ ἀκόλουθο τραγούδι :

The city lies sleeping ;
the morn, to deplore it,
may dawn on it weeping :
κ. λ. π.

Ἡ πολιτεία κοιμάται
Ἡ αὐγή σὰ δάκρυα ἀπ' αἰθρῆς
Σταλάζει τὴ δροσιὰ τῆς,
Ἐπίσημα, σιγά,
Ἡ ἀρρώστια φτερουγίζει
Πολλὲς χιλιάδες κάτου
Στὰ βρόχια τοῦ θανάτου,
πεθαίνουν στὴν ἐρμιά :
Τοὺς φεύγουνε οἱ δικοὶ τους
μὲ τρόμο, ἀλλὰ δὲ σώνει, —
κανένας δὲ γλυτώνει
Τὴ μοῖρα τὴ σκληρὴ :
Ἐνα ἔθνος συντυλίγει
Ἡ σφοδρά, ἢ τρομάρα,
Ἡ θλίψη κ' ἢ λαχτάρα—
Καλόμοιροι οἱ νεκροὶ !

Κ' ἔπειτα οἱ τρεῖς Μοῦρες μαζί :

Κρατοῦμε τῶν ἀνθρώπων στὰ χέρια τὶς καρδιές,
Τὰ μνήματά τους εἶναι τάχναρια τῶν ποδιῶ μας
Τοὺς δίνουμε τὸ πνεῦμα γιὰ λιγοστὲς στιγμὲς
Τῶν σκλάβων τῶ δικῶ μας !

Θᾶθελα νὰ δώσω ζωντανότερη ἰδέα γιὰ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ποιητῆ· σ' ἓνα μικρὸ ἄρθρο ὅμως τί μπορεῖ νὰ πρωτοπεῖ κανεὶς γιὰ τὴν Ἄβυσσο ; Ἀπὸ τὶς χίλιες ἀπόψεις τοῦ Μ π ἄ ῖ ρ ο ν καὶ τοῦ ἔ ρ ο υ του, πού οἱ σύγχρονοὶ του (ἀλλ' ἀπ' τοὺς σύγχρονους !) τόσσο κακομεταχειρίστηκαν (κι αὐτὸς ὁ Γουάλτερ Σκόττ τὸν εἶπε «ἓναν κ ἄ - π ο ι ο ν ε α ρ ὸ λ ὸ ρ δ ο Μ π ἄ ῖ ρ ο ν !»),—εἶναι ζήτημα, ἂν τὸ ἓνα ἑκατοστὸ εἶναι γνώριμο στοὺς Ἕλληνας. Χρειαζονται βιβλία, κόποι, προσωπικὴ ἐργασία. Εἶν' εὐτύχημα ὅμως, πού ἡ γενιὰ ἢ δική μας ἄρχισε νὰ ἐργάζεται ἀληθινά, γιὰ νὰ ὀβύσει, σὲ πολλὰ, τὰ λάθη τῆς περασμένης φιλολογικῆς γενιᾶς.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ—ΜΙΛΑΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ